

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 27ης Οκτωβρίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών – Οδηγία 2002/58/EK – Άρθρο 12 – Δημόσιοι κατάλογοι και υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου – Συγκατάθεση του συνδρομητή – Υποχρεώσεις του παρόχου καταλόγων και υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – Άρθρο 17 – Δικαίωμα διαγραφής (“δικαίωμα στη λήθη”) – Άρθρο 5, παράγραφος 2 – Άρθρο 24 – Υποχρεώσεις ενημερώσεως και ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας»

Στην υπόθεση C-129/21,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το hof van beroep te Brussel (εφετείο Βρυξελλών, Βέλγιο) με απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 2 Μαρτίου 2021, στο πλαίσιο της δίκης

Proximus NV

κατά

Gegevensbeschermingsautoriteit,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Λυκούργο, πρόεδρο τμήματος, L. S. Rossi (εισηγήτρια), J.-C. Bonichot, S. Rodin και O. Spineanu-Matei, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. M. Collins

γραμματέας: M. Ferreira, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ’ ακροατηρίου συζητήσεως της 9ης Φεβρουαρίου 2022,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Proximus NV, εκπροσωπούμενη από τους P. Craddock και T. de Haan, avocats, καθώς και από τον E. Van Bogget, advocaat,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

- η Gegevensbeschermingsautoriteit, εκπροσωπούμενη από τους C. Buggenhoudt, E. Cloots και J. Roets, advocaten,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον E. De Bonis, avvocato dello Stato,
- η Λεττονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον E. Bārdiņš, και τις J. Davidoviča και K. Pommere,
- η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την P. Barros da Costa, τον L. Inez Fernandes καθώς και από τις M. J. Ramos και C. Vieira Guerra,
- η Ρουμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις E. Gane και L. Lițu,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους S. L. Kaléda, H. Kranenborg και P.-J. Loewenthal,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 28ης Απριλίου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο στ', της οδηγίας 2002/58/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) (ΕΕ 2002, L 201, σ. 37), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/136/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 337, σ. 11) (στο εξής: οδηγία 2002/58), καθώς και του άρθρου 5, παράγραφος 2, και των άρθρων 17, 24 και 95 του κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/EK (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (ΕΕ 2016, L 119, σ. 1, στο εξής: ΓΚΠΔ).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Proximus NV, εταιρίας βελγικού δημοσίου δικαίου, και της Gegevensbeschermingsautoriteit (αρχής προστασίας δεδομένων, Βέλγιο) (στο εξής: ΑΠΔ), σχετικά με την απόφαση με την οποία το Geschillenkamer van de Gegevensbeschermingsautoriteit (τμήμα επιλύσεως διαφορών της ΑΠΔ, στο εξής: τμήμα επιλύσεως διαφορών) επέβαλε στην Proximus διορθωτικά μέτρα και πρόστιμο ύψους 20 000 ευρώ για παράβαση διαφόρων διατάξεων του ΓΚΠΔ.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 95/46/EK

- 3 Το άρθρο 2, στοιχείο η', της οδηγίας 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ 1995, L 281, σ. 31), προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[...]

- η) “συγκατάθεση του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα”, κάθε δήλωση βουλήσεως, ελεύθερας, ρητής και εν πλήρει επιγνώσει, με την οποία το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα δέχεται να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν.»

Η οδηγία 2002/58

- 4 Οι αιτιολογικές σκέψεις 10, 17, 38 και 39 της οδηγίας 2002/58 έχουν ως εξής:

«(10) Στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, η οδηγία 95/46/EK εφαρμόζεται ιδίως σε όλα τα ζητήματα που αφορούν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών που δεν καλύπτονται ρητά από τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων του υπεύθυνου επεξεργασίας και των ατομικών δικαιωμάτων. [...]

[...]

- (17) Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η συγκατάθεση του χρήστη ή του συνδρομητή, ανεξάρτητα αν αυτός είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο, πρέπει να έχουν την ίδια έννοια με τη συγκατάθεση του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα, όπως ορίζεται και περαιτέρω προσδιορίζεται στην οδηγία 95/46/EK. Η συγκατάθεση δύναται να παρέχεται με κάθε πρόσφορο τρόπο που επιτρέπει την ελεύθερη και ενημερωμένη έκφραση των επιθυμιών του χρήστη, όπως με τη συμπλήρωση τετραγωνιδίου κατά την επίσκεψη ιστοσελίδας του Διαδικτύου.

[...]

- (38) Οι τηλεφωνικοί κατάλογοι διανέμονται ευρέως και είναι δημόσιοι. Για να προστατεύεται η ιδιωτική ζωή των φυσικών προσώπων και τα έννομα συμφέροντα των νομικών προσώπων, πρέπει ο συνδρομητής να είναι σε θέση να καθορίζει ο ίδιος εάν και ποια από τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα συμπεριληφθούν στον κατάλογο. Οι φορείς παροχής δημόσιων καταλόγων ενημερώνουν τους συνδρομητές που πρόκειται να περιλάβουν στους καταλόγους αυτούς σχετικά με τους σκοπούς του καταλόγου και με κάθε ενδεχόμενη

επιμέρους χρήση ηλεκτρονικών εκδόσεων δημόσιων καταλόγων, ιδίως μέσω λειτουργιών αναζήτησης ενσωματωμένων στο λογισμικό, όπως λειτουργίες αντίστροφης αναζήτησης που παρέχουν σε χρήστες του καταλόγου τη δυνατότητα [ανευρέσεως] ονόματος και διεύθυνσης του συνδρομητή με βάση μόνον τον αριθμό τηλεφώνου.

- (39) Η υποχρέωση ενημέρωσης των συνδρομητών σχετικά με τον ή τους σκοπούς των δημόσιων καταλόγων, στους οποίους πρόκειται να περιληφθούν τα στοιχεία ταυτότητάς τους, πρέπει να επιβάλλεται στο μέρος που συλλέγει τα δεδομένα για το σκοπό αυτό. Όταν τα δεδομένα μπορούν να διαβιβασθούν σε έναν ή περισσότερους τρίτους, ο συνδρομητής θα πρέπει να ενημερώνεται για αυτή τη δυνατότητα και για τον παραλήπτη ή για τις κατηγορίες των πιθανών παραληπτών. Η τυχόν διαβίβαση θα πρέπει να τελεί υπό την προϋπόθεση ότι τα δεδομένα δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για λόγους άλλους από εκείνους, για τους οποίους συλλέχθηκαν. Εάν το μέρος που συλλέγει τα δεδομένα από τον συνδρομητή ή κάποιος τρίτος, στον οποίο έχουν διαβιβαστεί τα δεδομένα, επιθυμεί να τα χρησιμοποιήσει για κάποιον επιπλέον σκοπό, τότε είτε το μέρος αυτό είτε ο τρίτος πρέπει να ζητούν εκ νέου τη συγκατάθεση του συνδρομητή.

- 5 Το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«1. Με την παρούσα οδηγία εναρμονίζονται οι διατάξεις των κρατών μελών οι οποίες απαιτούνται προκειμένου να διασφαλίζεται ισοδύναμο επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών, ιδίως το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, όσον αφορά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και να διασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και των εξοπλισμών και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στην Κοινότητα.

2. Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας εξειδικεύουν και συμπληρώνουν την οδηγία 95/46/EK για τους σκοπούς που αναφέρονται στην παράγραφο 1. Επιπλέον, οι εν λόγω διατάξεις παρέχουν προστασία των εννόμων συμφερόντων των συνδρομητών που είναι νομικά πρόσωπα.

[...]»

- 6 Το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο στ', της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ορισμοί», προβλέπει τα εξής:

«Επίσης, ισχύουν και οι ακόλουθοι ορισμοί, βάσει των οποίων νοούνται ως:

[...]

στ) “συγκατάθεση” του χρήστη ή του συνδρομητή, η συγκατάθεση του προσώπου που αφορούν τα δεδομένα, κατά την έννοια της οδηγίας 95/46/EK».

- 7 Το άρθρο 12 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Τηλεφωνικοί κατάλογοι συνδρομητών», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι συνδρομητές ενημερώνονται, ατελώς και πριν περιληφθούν στον κατάλογο, σχετικά με τους σκοπούς έντυπων ή ηλεκτρονικών καταλόγων συνδρομητών που διατίθενται στο κοινό ή μπορεί να αποκτηθούν μέσω υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου, στους οποίους μπορεί να περιλαμβάνονται τα προσωπικά τους δεδομένα, καθώς και

σχετικά με τις περαιτέρω δυνατότητες χρήσης που βασίζονται σε λειτουργίες αναζήτησης ενσωματωμένες σε ηλεκτρονικές εκδόσεις του καταλόγου.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι συνδρομητές να έχουν την ευκαιρία να καθορίζουν εάν και ποια από τα προσωπικά τους δεδομένα θα περιλαμβάνονται σε δημόσιους καταλόγους, στο βαθμό που τα εν λόγω στοιχεία είναι συναφή με τους σκοπούς του καταλόγου όπως καθορίζεται από τον φορέα παροχής του καταλόγου, και να επαληθεύουν, να διορθώνουν ή να αποσύρουν τα εν λόγω δεδομένα. Η μη εγγραφή, η επαλήθευση, η διόρθωση ή η απόσυρση των προσωπικών δεδομένων από το δημόσιο κατάλογο συνδρομητών γίνεται ατελώς.

3. Τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτήσουν να ζητείται η πρόσθετη συγκατάθεση των συνδρομητών για οποιοδήποτε άλλο σκοπό δημόσιου καταλόγου, εκτός της έρευνας των στοιχείων επαφής προσώπων βάσει του ονόματός τους και, εάν απαιτείται, ενός ελάχιστου αριθμού άλλων στοιχείων ταυτότητας.

[...]

Ο ΓΚΠΔ

8 Οι αιτιολογικές σκέψεις 42, 66 και 173 του ΓΚΠΔ έχουν ως εξής:

«(42) Όταν η επεξεργασία βασίζεται στη συναίνεση του υποκειμένου των δεδομένων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει ότι το υποκείμενο των δεδομένων συγκατατέθηκε στη πράξη επεξεργασίας. Ειδικότερα, στο πλαίσιο έγγραφης δήλωσης για άλλο θέμα, θα πρέπει να παρέχονται εγγυήσεις που να διασφαλίζουν ότι το υποκείμενο των δεδομένων γνωρίζει αυτό το γεγονός και σε ποιο βαθμό έχει συγκατατεθεί. [...] θα πρέπει να παρέχεται δήλωση συγκατάθεσης, διατυπωμένη εκ των προτέρων από τον υπεύθυνο επεξεργασίας σε κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, με σαφή και απλή διατύπωση, χωρίς καταχρηστικές ρήτρες. Για να θεωρηθεί η συγκατάθεση εν επιγνώσει, το υποκείμενο των δεδομένων θα πρέπει να γνωρίζει τουλάχιστον την ταυτότητα του υπευθύνου επεξεργασίας και τους σκοπούς της επεξεργασίας για την οποία προορίζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Η συγκατάθεση δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι δόθηκε ελεύθερα αν το υποκείμενο των δεδομένων δεν έχει αληθινή ή ελεύθερη επιλογή ή δεν είναι σε θέση να αρνηθεί ή να αποσύρει τη συγκατάθεσή του χωρίς να ζημιωθεί.

[...]

(66) Για να ενισχυθεί το δικαίωμα στη λήθη στο επιγραμμικό περιβάλλον, το δικαίωμα διαγραφής θα πρέπει επίσης να επεκταθεί με τέτοιο τρόπο ώστε ο υπεύθυνος επεξεργασίας ο οποίος δημοσιοποίησε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα να υποχρεούται να ενημερώνει τους υπευθύνους επεξεργασίας που επεξεργάζονται τα εν λόγω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ώστε να διαγράψουν οποιουδήποτε συνδέσμους ή αντίγραφα ή αναπαραγωγή των εν λόγω δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Όταν το πράττει, ο εν λόγω υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να λαμβάνει εύλογα μέτρα, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία και τα μέσα που έχει στη διάθεσή του ο υπεύθυνος επεξεργασίας, μεταξύ άλλων και τεχνικά μέτρα, ώστε να ενημερωθούν οι υπεύθυνοι επεξεργασίας που επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σχετικά με το αίτημα του υποκειμένου των δεδομένων.

[...]

- (173) Ο παρών κανονισμός θα πρέπει να εφαρμόζεται σε όλα τα θέματα που αφορούν την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τα οποία δεν υπάγονται στις ειδικές υποχρεώσεις που έχουν τον ίδιο στόχο, όπως περιγράφονται στην οδηγία 2002/58/EK [...], περιλαμβανομένων των υποχρεώσεων του υπευθύνου επεξεργασίας και των δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων. Για την αποσαφήνιση της σχέσης μεταξύ του παρόντος κανονισμού και της οδηγίας 2002/58/EK, η εν λόγω οδηγία θα πρέπει να τροποποιηθεί ανάλογα. Μόλις εκδοθεί ο παρών κανονισμός, θα πρέπει να επανεξεταστεί η οδηγία 2002/58/EK, ιδίως για να διασφαλιστεί η συνοχή της με τον παρόντα κανονισμό.»

- 9 Στο άρθρο 4, σημεία 2, 7 και 11, του κανονισμού αυτού προβλέπονται τα εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού νοούνται ως:

[...]

- 2) “επεξεργασία”: κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή,

[...]

- 7) “υπεύθυνος επεξεργασίας”: το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που, μόνος ή από κοινού με άλλα, καθορίζουν τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: [...]

[...]

- 11) “συγκατάθεση” του υποκειμένου των δεδομένων: κάθε ένδειξη βουλήσεως, ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώσει, με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν».

- 10 Το άρθρο 5 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αρχές που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα:

- α) υποβάλλονται σε σύννομη και θεμιτή επεξεργασία με διαφανή τρόπο σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων (“νομιμότητα, αντικειμενικότητα και διαφάνεια”),

[...]

2. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει την ευθύνη και είναι σε θέση να αποδείξει τη συμμόρφωση με την παράγραφο 1 (“λογοδοσία”).»

- 11 Κατά το άρθρο 6 του ΓΚΠΔ, με τίτλο «Νομιμότητα της επεξεργασίας»:
- «1. Η επεξεργασία είναι σύλληψη μόνο εάν και εφόσον ισχύει τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:
- α) το υποκείμενο των δεδομένων έχει συναινέσει στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς,
- [...]».
- 12 Το άρθρο 7 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Προϋποθέσεις για συγκατάθεση», προβλέπει τα εξής:
- «1. Όταν η επεξεργασία βασίζεται σε συγκατάθεση, ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι σε θέση να αποδείξει ότι το υποκείμενο των δεδομένων συγκατατέθηκε για την επεξεργασία των δεδομένων του προσωπικού χαρακτήρα.
- [...]
3. Το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να ανακαλέσει τη συγκατάθεσή του ανά πάσα στιγμή. Η ανάκληση της συγκατάθεσης δεν θίγει τη νομιμότητα της επεξεργασίας που βασίστηκε στη συγκατάθεση προ της ανάκλησής της. Πριν την παροχή της συγκατάθεσης, το υποκείμενο των δεδομένων ενημερώνεται σχετικά. Η ανάκληση της συγκατάθεσης είναι εξίσου εύκολη με την παροχή της.
- [...]»
- 13 Το άρθρο 16 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα διόρθωσης», προβλέπει τα εξής:
- «Το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να απαιτήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση τη διόρθωση ανακριβών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Έχοντας υπόψη τους σκοπούς της επεξεργασίας, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να απαιτήσει τη συμπλήρωση ελλιπών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μεταξύ άλλων μέσω συμπληρωματικής δήλωσης.»
- 14 Το άρθρο 17 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα διαγραφής (“δικαίωμα στη λήθη”)», προβλέπει τα εξής:
- «1. Το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να ζητήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να διαγράψει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, εάν ισχύει ένας από τους ακόλουθους λόγους:
- [...]
- β) το υποκείμενο των δεδομένων ανακαλεί τη συγκατάθεση επί της οποίας βασίζεται η επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α) ή το άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο α) και δεν υπάρχει άλλη νομική βάση για την επεξεργασία,
- [...]

δ) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβλήθηκαν σε επεξεργασία παράνομα,

[...]

2. Όταν ο υπεύθυνος επεξεργασίας έχει δημοσιοποιήσει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και υποχρεούται σύμφωνα με την παράγραφο 1 να διαγράψει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, ο υπεύθυνος επεξεργασίας, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία και το κόστος εφαρμογής, λαμβάνει εύλογα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών μέτρων, για να ενημερώσει τους υπευθύνους επεξεργασίας που επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, ότι το υποκείμενο των δεδομένων ζήτησε τη διαγραφή από αυτούς τους υπευθύνους επεξεργασίας τυχόν συνδέσμων με τα δεδομένα αυτά ή αντιγράφων ή αναπαραγωγών των εν λόγω δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

[...]»

- 15 Το άρθρο 19 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Υποχρέωση γνωστοποίησης όσον αφορά τη διόρθωση ή τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή τον περιορισμό της επεξεργασίας», προβλέπει τα εξής:

«Ο υπεύθυνος επεξεργασίας ανακοινώνει κάθε διόρθωση ή διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή περιορισμό της επεξεργασίας των δεδομένων που διενεργείται σύμφωνα με το άρθρο 16, το άρθρο 17 παράγραφος 1 και το άρθρο 18 σε κάθε αποδέκτη στον οποίο γνωστοποιήθηκαν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, εκτός εάν αυτό αποδεικνύεται ανέφικτο ή εάν συνεπάγεται δυσανάλογη προσπάθεια. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας ενημερώνει το υποκείμενο των δεδομένων σχετικά με τους εν λόγω αποδέκτες, εφόσον αυτό ζητηθεί από το υποκείμενο των δεδομένων.»

- 16 Το άρθρο 24 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας», προβλέπει τα εξής:

«1. Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, το πεδίο εφαρμογής, το πλαίσιο και τους σκοπούς της επεξεργασίας, καθώς και τους κινδύνους διαφορετικής πιθανότητας επέλευσης και σοβαρότητας για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας εφαρμόζει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζει και να μπορεί να αποδεικνύει ότι η επεξεργασία διενεργείται σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό. Τα εν λόγω μέτρα επανεξετάζονται και επικαιροποιούνται όταν κρίνεται απαραίτητο.

2. Όταν δικαιολογείται σε σχέση με τις δραστηριότητες επεξεργασίας, τα μέτρα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 περιλαμβάνουν την εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών για την προστασία των δεδομένων από τον υπεύθυνο επεξεργασίας.

[...]»

- 17 Το άρθρο 94 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ», προβλέπει στην παράγραφο 2 τα εξής:

«Οι παραπομπές στην καταργούμενη οδηγία θεωρούνται παραπομπές στον παρόντα κανονισμό. [...]»

- 18 Το άρθρο 95 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Σχέση με την οδηγία 2002/58/ΕΚ», προβλέπει τα εξής:

«Ο παρών κανονισμός δεν επιβάλλει πρόσθετες υποχρεώσεις σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα σε σχέση με την επεξεργασία όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών διαθέσιμων στο κοινό σε δημόσια δίκτυα επικοινωνίας στην [Ευρωπαϊκή] Ένωση σε σχέση με θέματα τα οποία υπόκεινται στις ειδικές υποχρεώσεις με τον ίδιο στόχο που ορίζεται στην οδηγία 2002/58/ΕΚ.»

Το βελγικό δίκαιο

- 19 Το άρθρο 133 του wet betreffende de elektronische communicatie (νόμου περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών), της 13ης Ιουνίου 2005 (*Belgisch Staatsblad* της 20ής Ιουνίου 2005, σ. 28070), το οποίο μετέφερε στο βελγικό δίκαιο το άρθρο 12 της οδηγίας 2002/58, προβλέπει τα εξής:

«§ 1. Οι πάροχοι τηλεφωνικών υπηρεσιών που είναι διαθέσιμες στο κοινό ενημερώνουν τους συνδρομητές τους ατελώς και πριν τους καταχωρίσουν σε τηλεφωνικό κατάλογο ή σε υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου για:

- 1) τη λειτουργία του τηλεφωνικού καταλόγου ή των υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου·
- 2) τη δωρεάν εγγραφή στον τηλεφωνικό κατάλογο ή στις υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου·
- 3) κατά περίπτωση, για τις εφαρμογές του τηλεφωνικού καταλόγου ή των υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου που αποκλίνουν από την αναζήτηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα βάσει του ονόματος και, ενδεχομένως, της κατοικίας, της διαμονής ή του τόπου εγκαταστάσεως του συνδρομητή.

Μόνον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που είναι συναφή σε σχέση με τη λειτουργία που γνωστοποιείται σύμφωνα με το εδάφιο 1, και τα οποία ο εν λόγω συνδρομητής γνωρίζει ότι ενδέχεται να περιληφθούν στον επίμαχο κατάλογο ή τις επίμαχες υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου, μπορούν να περιληφθούν στον σχετικό κατάλογο συνδρομητών ή στις σχετικές υπηρεσίες.

Προς τον σκοπό αυτόν, ο πάροχος υποβάλλει στον συνδρομητή δύο χωριστά ερωτήματα:

- 1) αν επιθυμεί τα στοιχεία του να περιλαμβάνονται στον καθολικό τηλεφωνικό κατάλογο και στις καθολικές υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου·
- 2) αν επιθυμεί τα στοιχεία του να περιλαμβάνονται σε άλλους καταλόγους ή άλλες υπηρεσίες πληροφοριών.

[...]

§ 2. Κάθε συνδρομητής έχει το δικαίωμα προσβάσεως στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που καθορίζονται από τον νόμο της 8ης Δεκεμβρίου 1992 για την προστασία της ιδιωτικής ζωής έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Επιπλέον, κάθε συνδρομητής έχει το δικαίωμα να ζητήσει ατελώς τη διόρθωση ή τη διαγραφή από τον τηλεφωνικό κατάλογο ή από τις υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου των δεδομένων

προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν σύμφωνα με τις διαδικασίες και τις προϋποθέσεις που καθορίζονται με βασιλικό διάταγμα κατόπιν γνωμοδοτήσεως της Επιτροπής για την προστασία της ιδιωτικής ζωής καθώς και γνωμοδοτήσεως του Ινστιτούτου.»

- 20 Το άρθρο 45, παράγραφος 2, του εν λόγω νόμου υποχρεώνει τους παρόχους τηλεφωνικών υπηρεσιών να θέτουν τα στοιχεία των συνδρομητών τους στη διάθεση των παρόχων υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου. Δυνάμει του άρθρου 45, παράγραφος 3, του ίδιου νόμου, οι φορείς αυτοί απομονώνουν τα στοιχεία των συνδρομητών που ζήτησαν να μην περιληφθούν σε κατάλογο, ώστε οι εν λόγω συνδρομητές να μπορούν να λαμβάνουν τον τηλεφωνικό κατάλογο χωρίς τα στοιχεία τους να περιλαμβάνονται σε αυτόν.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 21 Η Proximus, πάροχος τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών στο Βέλγιο, παρέχει επίσης καταλόγους και υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου που είναι διαθέσιμες στο κοινό (στο εξής: υπηρεσίες καταλόγου), σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Οι κατάλογοι αυτοί περιλαμβάνουν το όνομα, τη διεύθυνση και τον αριθμό τηλεφώνου (στο εξής: στοιχεία επικοινωνίας) των συνδρομητών των διαφόρων παρόχων διαθέσιμων στο κοινό τηλεφωνικών υπηρεσιών (στο εξής: πάροχοι). Υπάρχουν και άλλοι κατάλογοι, τους οποίους δημοσιεύουν τρίτοι.
- 22 Τα στοιχεία των συνδρομητών αυτών κοινοποιούνται τακτικά στην Proximus από τους παρόχους, με εξαίρεση τους συνδρομητές που έχουν εκφράσει την επιθυμία να μη συμπεριληφθούν στους καταλόγους που εκδίδει η Proximus. Στο Βέλγιο, η διαφορά μεταξύ των συνδρομητών που επιθυμούν να περιλαμβάνονται σε τηλεφωνικό κατάλογο και εκείνων που δεν το επιθυμούν αντικατοπτρίζεται, στην πράξη, στην απόδοση ενός κωδικού στην καταχώριση κάθε συνδρομητή, ήτοι «NNNNN» για τους συνδρομητές των οποίων τα στοιχεία επικοινωνίας μπορούν να εμφανίζονται, και «XXXXX» για τους συνδρομητές των οποίων τα στοιχεία επικοινωνίας παραμένουν εμπιστευτικά. Η Proximus διαβιβάζει επίσης τα στοιχεία επικοινωνίας που λαμβάνει σε άλλον πάροχο καταλόγων.
- 23 Ο καταγγέλλων είναι συνδρομητής του παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών Telenet, ο οποίος δραστηριοποιείται στη βελγική αγορά. Η Telenet δεν παρέχει καταλόγους, αλλά διαβιβάζει τα στοιχεία των συνδρομητών της σε παρόχους καταλόγων, μεταξύ δε άλλων στην Proximus.
- 24 Στις 13 Ιανουαρίου 2019 ο εν λόγω συνδρομητής ζήτησε από την Proximus να μην καταχωρίσει τα στοιχεία επικοινωνίας του στους καταλόγους που εκδίδει τόσο η Proximus όσο και τρίτοι. Κατόπιν του σχετικού αιτήματος, η Proximus τροποποίησε το καθεστώς του συγκεκριμένου συνδρομητή στο μηχανογραφικό της σύστημα, ώστε να μην είναι εφεξής δημοσιοποιημένα τα στοιχεία επικοινωνίας του.
- 25 Στις 31 Ιανουαρίου 2019 η Proximus έλαβε από την Telenet περιοδική επικαιροποίηση των στοιχείων των συνδρομητών της εν λόγω εταιρίας. Η επικαιροποίηση αυτή περιείχε νέα δεδομένα του οικείου συνδρομητή, τα οποία δεν είχαν επισημανθεί ως εμπιστευτικά. Οι πληροφορίες αυτές αποτέλεσαν αντικείμενο αυτοματοποιημένης επεξεργασίας από την Proximus και καταχωρίστηκαν, με αποτέλεσμα να περιληφθούν εκ νέου στους καταλόγους της τελευταίας.
- 26 Στις 14 Αυγούστου 2019, διαπιστώνοντας ότι ο τηλεφωνικός του αριθμός είχε δημοσιευθεί στους καταλόγους της Proximus και τρίτων, ο συνδρομητής ζήτησε εκ νέου από την Proximus να μη συμπεριλαμβάνει τα στοιχεία του σε αυτούς τους καταλόγους. Η Proximus απάντησε αυθημερόν

στον καταγγέλλοντα ότι είχε απαλείψει τα δεδομένα του από τους καταλόγους και ότι είχε επικοινωνήσει με την Google προκειμένου να διαγραφούν οι σχετικοί σύνδεσμοι προς τον ιστότοπο της Proximus. Επίσης, η Proximus ενημέρωσε τον συνδρομητή ότι είχε διαβιβάσει τα στοιχεία του σε άλλους παρόχους καταλόγων και ότι, χάρη στις μηνιαίες επικαιροποιήσεις, οι εν λόγω πάροχοι είχαν ενημερωθεί για το αίτημά του.

- 27 Συγχρόνως, ο εν λόγω συνδρομητής υπέβαλε καταγγελία κατά της Proximus ενώπιον της ΑΠΔ, διότι, παρά το αίτημά του να μην περιληφθούν τα στοιχεία του στους καταλόγους, ο αριθμός τηλεφώνου του εμφανιζόταν σε ορισμένους εξ αυτών.
- 28 Στις 5 Σεπτεμβρίου 2019 ο εν λόγω συνδρομητής και η Proximus επικοινωνήσαν εκ νέου αναφορικά με τη δημοσίευση των στοιχείων του εν λόγω συνδρομητή στον κατάλογο τρίτου. Στο πλαίσιο αυτό, η Proximus υπογράμμισε ότι διαβιβάζει μεν τα στοιχεία επικοινωνίας των συνδρομητών της σε άλλους παρόχους καταλόγων, πλην όμως δεν έχει καμία εικόνα όσον αφορά τις διαδικασίες εσωτερικής λειτουργίας των εν λόγω παρόχων.
- 29 Στις 30 Ιουλίου 2020, κατόπιν κατ' αντιμωλίαν διαδικασίας, το τμήμα επιλύσεως διαφορών εξέδωσε απόφαση με την οποία επέβαλε στην Proximus τη λήψη διορθωτικών μέτρων, καθώς και πρόστιμο ύψους 20 000 ευρώ για παράβαση, μεταξύ άλλων, του άρθρου 6 του ΓΚΠΔ, σε συνδυασμό με το άρθρο 7 του κανονισμού, και του άρθρου 5, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού σε συνδυασμό με το άρθρο 24 αυτού. Ειδικότερα, διέταξε, καταρχάς, την Proximus να προβεί αμέσως στις δέουσες ενέργειες μετά την ανάκληση της συγκαταθέσεως του οικείου συνδρομητή και να συμμορφωθεί προς τα αιτήματά του όσον αφορά την άσκηση του δικαιώματος της διαγραφής των δεδομένων που τον αφορούσαν. Στη συνέχεια, διέταξε την Proximus να λάβει τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει ότι η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα την οποία πραγματοποιεί συνάδει προς τις διατάξεις του ΓΚΠΔ. Τέλος, διέταξε την Proximus να παύσει να διαβιβάζει παρανόμως τα επίμαχα δεδομένα σε άλλους παρόχους υπηρεσιών καταλόγου.
- 30 Στις 28 Αυγούστου 2020 η Proximus άσκησε προσφυγή κατά της ανωτέρω αποφάσεως ενώπιον του hof van beroep te Brussel (εφετείου Βρυξελλών, Βέλγιο).
- 31 Κατά την Proximus, σύμφωνα με το άρθρο 45, παράγραφος 3, του νόμου περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών, δεν απαιτείται η συγκατάθεση του συνδρομητή, αλλά οι συνδρομητές πρέπει να ζητούν οι ίδιοι να μην περιλαμβάνονται στους καταλόγους, σύμφωνα με σύστημα καλούμενο «opt-out». Ελλείψει τέτοιου αιτήματος, πράγματι ενδέχεται ο οικείος συνδρομητής να περιλαμβάνεται στους επίμαχους καταλόγους. Ως εκ τούτου, κατά την Proximus, δεν απαιτείται εν προκειμένω «συγκατάθεση» εκ μέρους του συνδρομητή κατά την έννοια της οδηγίας 95/46 ή του ΓΚΠΔ.
- 32 Αντιθέτως, η ΑΠΔ προέβαλε, κατ' ουσίαν, ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/58 και το άρθρο 133, παράγραφος 1, του νόμου περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών απαιτούν τη «συγκατάθεση των συνδρομητών» κατά την έννοια του ΓΚΠΔ, προκειμένου οι πάροχοι υπηρεσιών καταλόγου να μπορούν να επεξεργάζονται και να διαβιβάζουν τα προσωπικά τους δεδομένα.

- 33 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η οδηγία 2002/58 αποτελεί *lex specialis* σε σχέση με τον ΓΚΠΔ, όπως επιβεβαιώνουν η αιτιολογική σκέψη 173 και το άρθρο 95 του ΓΚΠΔ. Κατά συνέπεια, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι, στις περιπτώσεις στις οποίες η οδηγία 2002/58 διασαφηνίζει τους κανόνες του ΓΚΠΔ, οι ειδικές διατάξεις της ανωτέρω οδηγίας υπερισχύουν των γενικότερων διατάξεων του ΓΚΠΔ ως «*lex specialis*».
- 34 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/58 και το άρθρο 133, παράγραφος 1, του νόμου περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καίτοι απαιτούν να εκφραστεί η βούληση των συνδρομητών προκειμένου οι πάροχοι καταλόγων να μπορούν να επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τους αφορούν, δεν διευκρινίζουν αν αυτή η έκφραση βουλήσεως πρέπει να γίνεται μέσω της ασκήσεως του δικαιώματος επιλογής, όπως υποστηρίζει η Proximus, ή μέσω της εκδηλώσεως πραγματικής συγκαταθέσεως κατά την έννοια του ΓΚΠΔ, όπως προβάλλει η ΑΠΔ. Επ' αυτού, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει, ιδίως με την απόφαση της 5ης Μαΐου 2011, *Deutsche Telekom* (C-543/09, EU:C:2011:279, σκέψη 61), ότι, όπως προκύπτει από τη συστηματική και βάσει των συμφραζομένων ερμηνεία του άρθρου 12 της οδηγίας 2002/58, η επίμαχη έκφραση βουλήσεως αντιστοιχεί σε «συγκατάθεση» η οποία αφορά τον σκοπό της δημοσίευσής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε δημόσιο κατάλογο και όχι την ταυτότητα συγκεκριμένου παρόχου υπηρεσιών καταλόγου.
- 35 Επιπλέον, δεδομένου ότι δεν έχει προβλεφθεί ειδικό καθεστώς σχετικά με την ανάκληση της εν λόγω εκφράσεως βουλήσεως ή της εν λόγω «συγκαταθέσεως» από συνδρομητή, ούτε με την οδηγία 2002/58, ούτε με τον νόμο περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών, ούτε με εκτελεστικό διάταγμα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν όλες οι διατάξεις του ΓΚΠΔ πρέπει να εφαρμόζονται αυτομάτως και άνευ περιορισμών και στο ειδικό πλαίσιο των τηλεφωνικών καταλόγων.
- 36 Υπό τις συνθήκες αυτές, το *hof van beroep te Brussel* (εφετείο Βρυξελλών) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχει το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας [2002/58], σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας αυτής και το άρθρο 95 του [ΓΚΠΔ], την έννοια ότι επιτρέπει σε εθνική εποπτική αρχή να απαιτεί τη “συγκατάθεση” του συνδρομητή, κατά την έννοια του [ΓΚΠΔ], ως βάση για τη δημοσίευση των προσωπικών του δεδομένων σε διαθέσιμους στο κοινό τηλεφωνικούς καταλόγους και υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου, που παρέχονται τόσο από τον ίδιο τον φορέα εκμεταλλεύσεως όσο και από τρίτους παρόχους, ελλείψει αντίθετης εθνικής νομοθεσίας επί του ζητήματος αυτού;
- 2) Έχει το δικαίωμα διαγραφής κατά το άρθρο 17 του [ΓΚΠΔ] την έννοια ότι αντιτίθεται στον χαρακτηρισμό, από εθνική εποπτική αρχή, της αιτήσεως συνδρομητή για διαγραφή από διαθέσιμους στο κοινό τηλεφωνικούς καταλόγους και υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου ως αιτήσεως διαγραφής κατά την έννοια του άρθρου 17 του [ΓΚΠΔ];
- 3) Έχουν το άρθρο 24 και το άρθρο 5, παράγραφος 2, του [ΓΚΠΔ] την έννοια ότι αντιτίθενται στο ενδεχόμενο μια εθνική εποπτική αρχή να συναγάγει από την υποχρέωση λογοδοσίας που καθιερώνεται στα άρθρα αυτά ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να λάβει τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για την ενημέρωση τρίτων υπευθύνων επεξεργασίας –ήτοι του φορέα παροχής τηλεφωνικών υπηρεσιών και άλλων φορέων παροχής τηλεφωνικών καταλόγων και υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου οι οποίοι έλαβαν

δεδομένα από τον ως άνω υπεύθυνο επεξεργασίας– σχετικά με την ανάκληση της συγκατάθεσης από το υποκείμενο των δεδομένων σύμφωνα με το άρθρο 6 σε συνδυασμό με το άρθρο 7 του [ΓΚΠΔ];

- 4) Έχει το άρθρο 17, παράγραφος 2, του [ΓΚΠΔ] την έννοια ότι αντιτίθεται στο ενδεχόμενο μια εθνική εποπτική αρχή να υποχρεώσει τον φορέα παροχής διαθέσιμων στο κοινό τηλεφωνικών καταλόγων και υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου, από τον οποίο ζητείται να μη δημοσιεύει πλέον τα δεδομένα ενός προσώπου, να λάβει εύλογα μέτρα για την ενημέρωση των μηχανών αναζήτησης σχετικά με το εν λόγω αίτημα διαγραφής των δεδομένων;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 37 Η Proximus υποστηρίζει ότι η υπόθεση της κύριας δίκης δεν αφορά τη δημοσίευση καταλόγων που περιλαμβάνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από πάροχο τηλεφωνικών υπηρεσιών, με αποτέλεσμα το πρώτο προδικαστικό ερώτημα να πρέπει να κριθεί απαράδεκτο καθόσον αφορά μια τέτοια περίπτωση.
- 38 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ερωτήματα που υποβάλλονται από το εθνικό δικαστήριο, εντός του πραγματικού και νομικού πλαισίου το οποίο αυτό προσδιορίζει με δική του ευθύνη και την ακρίβεια του οποίου δεν οφείλει να ελέγξει το Δικαστήριο, θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή. Το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να αποφανθεί επί αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που έχει υποβάλει εθνικό δικαστήριο μόνον όταν προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή επίσης όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (απόφαση της 1ης Αυγούστου 2022, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, C-184/20, EU:C:2022:601, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 39 Εν προκειμένω, η διαφορά της κύριας δίκης αφορά μόνον ένα φυσικό πρόσωπο και μια εταιρία η οποία δεν είναι ο φορέας που παρέχει τηλεφωνικές υπηρεσίες στον εν λόγω πρόσωπο, σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η εταιρία αυτή επεξεργάστηκε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του εν λόγω προσώπου στο πλαίσιο της δημοσιεύσεως καταλόγων. Επομένως, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο καθόσον με αυτό ζητείται η ερμηνεία των απαιτήσεων που απορρέουν από το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/58 στην περίπτωση που ο πάροχος τηλεφωνικών υπηρεσιών στο εν λόγω πρόσωπο δημοσιεύει ο ίδιος σε καταλόγους τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν.
- 40 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/58, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο στ', της οδηγίας αυτής και με το άρθρο 95 του ΓΚΠΔ, έχει την έννοια ότι η «συγκατάθεση», κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 11, του ΓΚΠΔ, του συνδρομητή παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών απαιτείται προκειμένου τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του εν λόγω συνδρομητή να περιλαμβάνονται σε καταλόγους που δημοσιεύονται από άλλους παρόχους.

- 41 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο της 1, παράγραφος 1, η οδηγία 2002/58 προβλέπει, μεταξύ άλλων, την εναρμόνιση των εθνικών διατάξεων οι οποίες απαιτούνται προκειμένου να διασφαλίζεται ισοδύναμο επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών, και ιδίως το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και στην εμπιστευτικότητα, όσον αφορά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών.
- 42 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι από το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες καθώς και από την αιτιολογική σκέψη 38 της εν λόγω οδηγίας προκύπτει ότι, πριν καταχωρισθούν σε δημόσιους καταλόγους, οι συνδρομητές ενημερώνονται σχετικά με τους σκοπούς για τους οποίους καταρτίζονται οι κατάλογοι αυτοί και σχετικά με κάθε ιδιαίτερη δυνατότητα χρήσεως των καταλόγων, ιδίως δε σχετικά με αυτές που βασίζονται σε λειτουργίες αναζητήσεως ενσωματωμένες στο λειτουργικό σύστημα των ηλεκτρονικών εκδόσεων των καταλόγων.
- 43 Η αιτιολογική σκέψη 39 της προαναφερθείσας οδηγίας προβλέπει, εν συνεχεία, όσον αφορά την υποχρέωση προηγούμενης ενημερώσεως των συνδρομητών, βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 1, αυτής, ότι, «[ό]ταν τα δεδομένα [προσωπικού χαρακτήρα] μπορούν να διαβιβασθούν σε έναν ή περισσότερους τρίτους, ο συνδρομητής θα πρέπει να ενημερώνεται για αυτή τη δυνατότητα και για τον παραλήπτη ή για τις κατηγορίες των πιθανών παραληπτών».
- 44 Αφού λάβει τις πληροφορίες για τις οποίες γίνεται λόγος στο άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/58 ενημερώσεως, ο συνδρομητής δύναται, όπως προκύπτει από την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, να αποφασίσει εάν και ποια από τα προσωπικά δεδομένα του θα πρέπει να περιληφθούν σε δημόσιους καταλόγους.
- 45 Όπως έχει ήδη αποφανθεί το Δικαστήριο, αυτή η προηγούμενη ενημέρωση επιτρέπει στον οικείο συνδρομητή να δώσει τη συγκατάθεσή του για τη δημοσίευση, στους δημόσιους καταλόγους, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν, δεδομένου ότι η συγκατάθεση είναι αναγκαία για μια τέτοια δημοσίευση (πρβλ. απόφαση της 5ης Μαΐου 2011, Deutsche Telekom, C-543/09, EU:C:2011:279, σκέψεις 54 και 58).
- 46 Η απαίτηση λήψεως της συγκαταθέσεως του οικείου συνδρομητή για τη δημοσίευση των δεδομένων του σε καταλόγους επιβεβαιώνεται στο άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2002/58, κατά το οποίο τα κράτη μέλη μπορούν να απαιτούν να ζητείται «η πρόσθετη συγκατάθεση των συνδρομητών» για οποιονδήποτε άλλο σκοπό δημόσιου καταλόγου εκτός της έρευνας των στοιχείων επαφής προσώπων βάσει του ονόματός τους.
- 47 Εντούτοις, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, από την ερμηνεία του άρθρου 12 της οδηγίας 2002/58 βάσει του πλαισίου και του συστήματος στα οποία εντάσσεται η διάταξη αυτή προκύπτει ότι η διαλαμβανόμενη στην παράγραφο 2 του εν λόγω άρθρου συγκατάθεση αφορά τον σκοπό της δημοσίευσής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε δημόσιο κατάλογο και όχι ειδικά την ταυτότητα του εκδότη του καταλόγου αυτού. Ως εκ τούτου, όταν ο συνδρομητής έχει συναινέσει στη δημοσίευση των δεδομένων του σε κατάλογο με ειδικό σκοπό, δεν θα έχει εν γένει συμφέρον να αντιταχθεί στη δημοσίευση των ίδιων δεδομένων σε άλλο παρόμοιο κατάλογο (απόφαση της 5ης Μαΐου 2011, Deutsche Telekom, C-543/09, EU:C:2011:279, σκέψεις 61 και 62).

- 48 Συναφώς, η αιτιολογική σκέψη 39 της ανωτέρω οδηγίας επιβεβαιώνει ότι επιτρέπεται η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των συνδρομητών σε τρίτους «υπό την προϋπόθεση ότι τα δεδομένα δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για λόγους άλλους από εκείνους για τους οποίους συλλέχθηκαν».
- 49 Ως εκ τούτου, σε περίπτωση κατά την οποία συνδρομητής ενημερώθηκε από πάροχο τηλεφωνικών υπηρεσιών για το ενδεχόμενο διαβίβασης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν σε τρίτη επιχείρηση, όπως η Proximus ή άλλοι τρίτοι, με σκοπό τη δημοσίευσή τους σε δημόσιο κατάλογο και εφόσον ο εν λόγω συνδρομητής ενέκρινε τη δημοσίευση των δεδομένων σε τέτοιο κατάλογο, τότε δεν πρέπει να απαιτείται εκ νέου η συγκατάθεση του συνδρομητή για τη διαβίβαση των ίδιων δεδομένων σε άλλη επιχείρηση με σκοπό την έκδοση έντυπου ή ηλεκτρονικού δημόσιου καταλόγου ή με σκοπό να καταστεί δυνατή η πρόσβαση στους καταλόγους αυτούς μέσω υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου, υπό την προϋπόθεση ότι διασφαλίζεται ότι τα επίμαχα δεδομένα δεν θα χρησιμοποιηθούν για άλλους σκοπούς εκτός από εκείνους για τους οποίους συνελέγησαν ενόψει της αρχικής δημοσιεύσεώς τους. Συγκεκριμένα, η βάση του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/58 συγκατάθεση δεόντως ενημερωμένου συνδρομητή όσον αφορά τη δημοσίευση των προσωπικών δεδομένων του σε δημόσιο κατάλογο αφορά τον σκοπό της δημοσίευσής αυτής και καλύπτει κατ' αυτόν τον τρόπο οποιαδήποτε μεταγενέστερη επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων από τρίτες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην αγορά διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου και υπηρεσιών καταλόγου συνδρομητών, υπό την προϋπόθεση ότι η επεξεργασία αυτή επιδιώκει τον ίδιο και αυτό σκοπό (απόφαση της 5ης Μαΐου 2011, Deutsche Telekom, C-543/09, EU:C:2011:279, σκέψη 65).
- 50 Αντιθέτως, όπως αναφέρει η αιτιολογική σκέψη 39 της ως άνω οδηγίας, εάν το μέρος που συλλέγει τα δεδομένα από τον συνδρομητή ή κάποιος τρίτος, στον οποίο έχουν διαβιβαστεί τα δεδομένα, επιθυμεί να τα χρησιμοποιήσει για κάποιον επιπλέον σκοπό, τότε είτε το μέρος αυτό είτε ο τρίτος πρέπει να ζητούν εκ νέου τη συγκατάθεση του συνδρομητή.
- 51 Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εκδηλώνεται η επίμαχη συγκατάθεση, από το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο στ', της οδηγίας 2002/58, σε συνδυασμό με το άρθρο 94, παράγραφος 2, και το άρθρο 95 του ΓΚΠΔ, προκύπτει ότι αυτή πρέπει, καταρχήν, να πληροί τις απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 4, σημείο 11, του οικείου κανονισμού.
- 52 Εν προκειμένω, το άρθρο 4, σημείο 11, του ΓΚΠΔ, το οποίο αποτελεί τη διάταξη που έχει εφαρμογή στα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης, ορίζει τη «συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων» ως «κάθε ένδειξη βουλήσεως, ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώσει, με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν».
- 53 Επομένως, η συγκατάθεση αυτή είναι αναγκαία προκειμένου τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν συνδρομητή παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών να μπορούν να περιλαμβάνονται σε καταλόγους.
- 54 Κατά συνέπεια, η δημοσίευση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν τον επίμαχο συνδρομητή σε τηλεφωνικούς καταλόγους όπως αυτούς που εκδίδει η Proximus ή άλλοι πάροχοι, μπορούσε να θεωρηθεί νόμιμη, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο α', του ΓΚΠΔ, μόνον εφόσον υπήρχε τέτοια συγκατάθεση, δοθείσα ρητώς στον πάροχο τηλεφωνικών υπηρεσιών ή σε έναν από αυτούς τους παρόχους καταλόγων.

- 55 Τούτου δοθέντος, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 49 της παρούσας αποφάσεως, η συγκατάθεση δεν προϋποθέτει ότι, κατά τον χρόνο που δίδεται, το υποκείμενο των δεδομένων γνωρίζει οπωσδήποτε την ταυτότητα όλων των παρόχων καταλόγων οι οποίοι θα επεξεργαστούν τα προσωπικά του δεδομένα.
- 56 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/58, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο στ', της οικείας οδηγίας και με το άρθρο 95 του ΓΚΠΔ, έχει την έννοια ότι η «συγκατάθεση», κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 11, του ΓΚΠΔ, του συνδρομητή παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών απαιτείται προκειμένου τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του εν λόγω συνδρομητή να περιλαμβάνονται σε καταλόγους που δημοσιεύονται από άλλους παρόχους, η επίμαχη δε συγκατάθεση μπορεί να δίδεται είτε στον προαναφερθέντα πάροχο είτε σε έναν από αυτούς τους παρόχους.

Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

- 57 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 17 του ΓΚΠΔ έχει την έννοια ότι το αίτημα συνδρομητή περί διαγραφής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν από τους καταλόγους συνιστά χρήση του «δικαιώματος διαγραφής», κατά την έννοια του άρθρου αυτού.
- 58 Καταρχάς, πρέπει να επισημανθεί ότι η Proximus υποστηρίζει ότι το άρθρο 17 του ΓΚΠΔ δεν έχει εφαρμογή σε πάροχο καταλόγων ο οποίος, όπως εν προκειμένω, δεν είναι ο πάροχος τηλεφωνικών υπηρεσιών του συνδρομητή και ότι αίτημα όπως αυτό που αναφέρθηκε στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως θα μπορούσε ενδεχομένως να θεωρηθεί ως αίτηση διορθώσεως, κατά την έννοια του άρθρου 16 του ως άνω κανονισμού, οπότε το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο καθόσον δεν ασκεί επιρροή στην υπόθεση της κύριας δίκης.
- 59 Εντούτοις, τα επιχειρήματα που προέβαλε η Proximus άπτονται κατ' ουσίαν, του πεδίου εφαρμογής καθώς και του περιεχομένου και, ως εκ τούτου, της ερμηνείας των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης τις οποίες αφορά το δεύτερο ερώτημα. Επομένως, τα επιχειρήματα αυτά, τα οποία αφορούν την ουσία του υποβληθέντος ερωτήματος, δεν μπορούν, ως εκ της φύσεώς τους, να έχουν ως αποτέλεσμα το απαράδεκτο του ερωτήματος (απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2022, Minister Sprawiedliwości, C-55/20, EU:C:2022:6, σκέψη 83).
- 60 Ως εκ τούτου, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό.
- 61 Πρώτον, υπογραμμίζεται ότι, δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 2, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας 2002/58, οι συνδρομητές πρέπει να έχουν, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα να ζητούν την απόσυρση των προσωπικών δεδομένων τους από τους δημόσιους καταλόγους.
- 62 Πάντως, η παροχή αυτής της δυνατότητας στους συνδρομητές δεν συνιστά ειδική υποχρέωση των παρόχων καταλόγων, κατά την έννοια του άρθρου 95 του ΓΚΠΔ, η οποία θα απέκλειε την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του οικείου κανονισμού. Πράγματι, όπως επισήμανε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 54 των προτάσεών του, η οδηγία 2002/58 δεν περιέχει στοιχεία σχετικά με τον τρόπο, την εφαρμογή και τις συνέπειες των αιτήσεων διαγραφής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ως εκ τούτου, όπως προκύπτει, εξάλλου, από την αιτιολογική σκέψη 10 της εν λόγω οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 94 του κανονισμού αυτού, οι διατάξεις του ΓΚΠΔ μπορούν να εφαρμοστούν σε μια τέτοια περίπτωση.

- 63 Δεύτερον, από το άρθρο 17, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', του ΓΚΠΔ προκύπτει ότι το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να ζητήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν και ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να διαγράψει τα δεδομένα αυτά το συντομότερο δυνατόν, ιδίως όταν το υποκείμενο των δεδομένων «ανακαλεί τη συγκατάθεση επί της οποίας βασίζεται η επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α) [...] και δεν υπάρχει άλλη νομική βάση για την επεξεργασία» ή ακόμη όταν «τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβλήθηκαν σε επεξεργασία παράνομα».
- 64 Συναφώς, αφενός, από την απάντηση που δόθηκε στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα προκύπτει ότι η δημοσίευση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα συνδρομητή σε καταλόγους προϋποθέτει τη συγκατάθεσή του.
- 65 Αφετέρου, από το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο α', και από το άρθρο 7, παράγραφος 3, του ΓΚΠΔ προκύπτει ότι αυτή η συγκατάθεση αποτελεί μία από τις αναγκαίες προϋποθέσεις από τις οποίες δύναται να συναχθεί η νομιμότητα της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του οικείου συνδρομητή και ότι μπορεί να ανακληθεί ανά πάσα στιγμή και δη κατά τρόπο εξίσου απλό με εκείνον που επέτρεψε στο υποκείμενο των δεδομένων να συγκατατεθεί.
- 66 Εν προκειμένω, όταν ο συνδρομητής ζητεί να μην περιλαμβάνονται πλέον τα δεδομένα του σε κατάλογο, ανακαλεί τη συγκατάθεσή του για τη δημοσίευση των εν λόγω δεδομένων. Βάσει της ανακλήσεως της συγκατάθεσής του, αποκτά, ελλείψει άλλης νομικής βάσεως για μια τέτοια επεξεργασία, το δικαίωμα να ζητήσει τη διαγραφή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τον επίμαχο κατάλογο, δυνάμει του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχείο β', του ΓΚΠΔ, ή, σε περίπτωση που ο υπεύθυνος της επεξεργασίας εξακολουθεί να δημοσιεύει παράνομα τα εν λόγω δεδομένα, δυνάμει του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του οικείου κανονισμού.
- 67 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το αίτημα συνδρομητή περί διαγραφής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν από τους καταλόγους δύναται να θεωρηθεί ως χρήση του «δικαιώματος διαγραφής» των εν λόγω δεδομένων, κατά την έννοια του άρθρου 17 του ΓΚΠΔ.
- 68 Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το επιχείρημα της Proximus κατά το οποίο ένα τέτοιο αίτημα πρέπει να θεωρηθεί ότι αποσκοπεί στην παροχή στον συνδρομητή της δυνατότητας να ασκήσει το δικαίωμά του να ζητήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διόρθωση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν, δυνάμει του άρθρου 16 του ΓΚΠΔ. Πράγματι, κατά τη διάταξη αυτή, τέτοια διόρθωση είναι δυνατή όταν τα εν λόγω δεδομένα είναι ανακριβή και αποσκοπεί στο να παράσχει στον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να επιτύχει τη συμπλήρωση των επίμαχων δεδομένων.
- 69 Πλην όμως, εν προκειμένω, το αίτημα περί διαγραφής των δεδομένων συνδρομητή που περιλαμβάνονται σε κατάλογο δεν αποσκοπεί στην αντικατάσταση των ανακριβών δεδομένων με ορθές πληροφορίες ή στη συμπλήρωση ελλιπών δεδομένων, αλλά στην απόσυρση της δημοσιεύσεως ορθών δεδομένων.
- 70 Το γεγονός ότι η διαγραφή αυτή συνεπάγεται, εν προκειμένω, την απλή τροποποίηση του κωδικού που έχει αποδοθεί στον οικείο συνδρομητή στη βάση δεδομένων της Proximus από την οποία τα προσωπικά δεδομένα του συνδρομητή αντλούνται και δημοσιεύονται στους καταλόγους δεν αποτελεί πρόσκομμα στο να θεωρηθεί αίτημα περί διαγραφής των προσωπικών δεδομένων που περιλαμβάνονται στους εν λόγω καταλόγους ως «αίτηση διαγραφής», κατά την

έννοια του άρθρου 17 του ΓΚΠΔ. Πράγματι, όπως προκύπτει από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο, ο τρόπος διαγραφής τον οποίο προβλέπει ο εν λόγω φορέας συνιστά μέτρο αμιγώς τεχνικής ή οργανωτικής φύσεως που αποδεικνύεται αναγκαίο για να ικανοποιηθεί το αίτημα περί διαγραφής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του υποκειμένου των δεδομένων και για να εμποδιστεί η δημοσιοποίηση των δεδομένων αυτών.

- 71 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 17 του ΓΚΠΔ έχει την έννοια ότι το αίτημα συνδρομητή περί διαγραφής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν από τους καταλόγους συνιστά χρήση του «δικαιώματος διαγραφής» κατά την έννοια του άρθρου αυτού.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

- 72 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 5, παράγραφος 2, και το άρθρο 24 του ΓΚΠΔ έχουν την έννοια ότι εθνική εποπτική αρχή δύναται να απαιτήσει από τον πάροχο καταλόγων, ως υπεύθυνο επεξεργασίας, να λάβει τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για να ενημερώσει τους τρίτους υπεύθυνους επεξεργασίας, ήτοι τον πάροχο τηλεφωνικών υπηρεσιών ο οποίος του κοινοποίησε τα προσωπικά δεδομένα του συνδρομητή του καθώς και τους λοιπούς παρόχους καταλόγων στους οποίους προσκόμισε ο ίδιος τέτοια δεδομένα, για την απόσυρση της συγκαταθέσεως του εν λόγω συνδρομητή.
- 73 Καταρχάς, επισημαίνεται ότι, εν προκειμένω, η Proximus επεξεργάστηκε προσωπικά δεδομένα του καταγγέλλοντος στην υπόθεση της κύριας δίκης, δημοσιεύοντάς τα και γνωστοποιώντας τα σε άλλους παρόχους καταλόγων. Η Telenet, ο πάροχος τηλεφωνικών υπηρεσιών του εν λόγω συνδρομητή, επεξεργάστηκε επίσης τα στοιχεία αυτά, ιδίως καθόσον τα διαβίβασε στην Proximus. Το ίδιο ισχύει και για τους λοιπούς παρόχους καταλόγων, στους οποίους η Proximus διαβίβασε τα στοιχεία επικοινωνίας του καταγγέλλοντος και οι οποίοι τα δημοσίευσαν.
- 74 Επιπλέον, επισημαίνεται αφενός ότι, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 20 της παρούσας αποφάσεως, μολοντί ο νόμος περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών επιβάλλει στους παρόχους τηλεφωνικών υπηρεσιών την υποχρέωση να διαβιβάζουν τα στοιχεία των συνδρομητών τους στους παρόχους δημοσίων καταλόγων, οι εν λόγω πάροχοι οφείλουν να απομονώνουν τα στοιχεία των συνδρομητών που ζήτησαν να μην περιληφθούν σε κατάλογο, ούτως ώστε τα εν λόγω πρόσωπα να μπορούν να λαμβάνουν αντίγραφο του καταλόγου χωρίς τα στοιχεία τους να περιλαμβάνονται σε αυτόν.
- 75 Από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι, στην πράξη, ο συνδρομητής δίνει συνήθως τη συγκατάθεσή του στον φορέα που του παρέχει τηλεφωνικές υπηρεσίες προκειμένου τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν να δημοσιεύονται σε κατάλογο, η συγκατάθεση δε αυτή καθιστά δυνατή τη διαβίβαση των επίμαχων δεδομένων σε τρίτο, ο οποίος είναι πάροχος καταλόγων. Ο εν λόγω πάροχος μπορεί, με τη σειρά του, να κοινοποιήσει τα δεδομένα αυτά σε άλλους παρόχους καταλόγων βάσει της ίδιας συγκαταθέσεως, με αποτέλεσμα οι εν λόγω υπεύθυνοι επεξεργασίας να αποτελούν μια αλυσίδα, και καθένας τους να επεξεργάζεται διαδοχικώς τα επίμαχα δεδομένα, κατά τρόπο ανεξάρτητο, με βάση μία και την αυτή συγκατάθεση.
- 76 Αφετέρου, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει επίσης ότι η επικαιροποίηση της βάσεως δεδομένων της Proximus προκειμένου να ληφθεί υπόψη η ανάκληση της συγκαταθέσεως του καταγγέλλοντος στην υπόθεση της κύριας δίκης διαγράφηκε μόλις ο

πάροχος τηλεφωνικών υπηρεσιών του διαβίβασε στην Proximus νέο κατάλογο των δεδομένων των συνδρομητών της με σκοπό τη δημοσίευσή τους στους καταλόγους, η οποία δεν λάμβανε υπόψη την ανάκληση της συγκαταθέσεως του καταγγέλλοντος που είχε γνωστοποιηθεί στην Proximus.

- 77 Στο πλαίσιο αυτό, τίθεται, επομένως, το ζήτημα αν ένας πάροχος καταλόγων, όπως η Proximus, όταν ο συνδρομητής παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών ανακαλεί τη συγκατάθεσή του να περιληφθεί στους καταλόγους του εν λόγω παρόχου, οφείλει όχι μόνο να ενημερώσει τη δική του βάση δεδομένων προκειμένου να ληφθεί υπόψη η ανάκληση αυτή, αλλά να ενημερώσει για την επίμαχη ανάκληση και τον πάροχο τηλεφωνικών υπηρεσιών που του κοινοποίησε τα δεδομένα, καθώς και τους λοιπούς παρόχους καταλόγων στους οποίους ο ίδιος έχει διαβιβάσει τα δεδομένα αυτά.
- 78 Πρώτον, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο α', του ΓΚΠΔ προβλέπει ότι η επεξεργασία είναι σύμφωνη εάν, και στο μέτρο που, το υποκείμενο των δεδομένων έχει συναινέσει στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι ο καταγγέλλων ανακάλεσε τη συγκατάθεσή του, κατά την έννοια του άρθρου 7 του ΓΚΠΔ, όσον αφορά την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων για τον σκοπό της δημοσίευσής σε τηλεφωνικούς καταλόγους. Κατόπιν της ανακλήσεως αυτής, η επεξεργασία των επίμαχων δεδομένων με σκοπό την καταχώρισή τους στους δημόσιους καταλόγους, συμπεριλαμβανομένης της επεξεργασίας που πραγματοποιείται για τον ίδιο σκοπό από τους παρόχους τηλεφωνικών υπηρεσιών ή από άλλους παρόχους καταλόγων οι οποίοι στηρίζονται στην ίδια συγκατάθεση, στερείται πλέον νομικής βάσεως και είναι, ως εκ τούτου, παράνομη υπό το πρίσμα του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού.
- 79 Δεύτερον, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ, ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να βεβαιώνεται ότι είναι σε θέση να αποδείξει ότι η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι νόμιμη, θεμιτή και διαφανής σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων.
- 80 Όσον αφορά το άρθρο 24 του ΓΚΠΔ, αυτό απαιτεί, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως, του περιεχομένου, του πλαισίου και των σκοπών της επεξεργασίας, ο υπεύθυνος της επεξεργασίας να λαμβάνει τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για να βεβαιώνεται και να είναι σε θέση να αποδείξει ότι η επεξεργασία πραγματοποιείται σύμφωνα με τον οικείο κανονισμό.
- 81 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 67 των προτάσεών του, το άρθρο 5, παράγραφος 2, και το άρθρο 24 του ΓΚΠΔ επιβάλλουν γενικές υποχρεώσεις ευθύνης και συμμορφώσεως προς τους υπευθύνους της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ειδικότερα, οι διατάξεις αυτές υποχρεώνουν τους υπευθύνους επεξεργασίας να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την πρόληψη ενδεχόμενων παραβάσεων των κανόνων που προβλέπει ο ΓΚΠΔ για τη διασφάλιση του δικαιώματος προστασίας των δεδομένων.
- 82 Υπό το πρίσμα αυτό, το άρθρο 19 του ΓΚΠΔ προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας κοινοποιεί σε κάθε αποδέκτη στον οποίο γνωστοποιήθηκαν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κάθε διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που πραγματοποιείται σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 1, του οικείου κανονισμού, εκτός εάν αυτό αποδεικνύεται ανέφικτο ή συνεπάγεται δυσανάλογη προσπάθεια.

- 83 Από τις γενικές υποχρεώσεις που προβλέπονται στα άρθρα 5, παράγραφος 2, και 24 του ΓΚΠΔ, σε συνδυασμό με το άρθρο 19 αυτού, προκύπτει ότι υπεύθυνος της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως η Proximus, πρέπει να εφαρμόσει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να ενημερωθούν οι λοιποί πάροχοι καταλόγων στους οποίους έχει προσκομίσει τέτοια δεδομένα για την ανάκληση της συγκαταθέσεως του υποκειμένου των δεδομένων που του έχει απευθυνθεί. Υπό περιστάσεις όπως αυτές που εκτέθηκαν στη σκέψη 76 της παρούσας αποφάσεως, ο εν λόγω υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει επίσης να μεριμνά ώστε να ενημερώνει τον πάροχο τηλεφωνικών υπηρεσιών ο οποίος του κοινοποίησε τα εν λόγω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, προκειμένου αυτός να προσαρμόσει τον κατάλογο των προσωπικών δεδομένων που διαβιβάζει αυτομάτως στον εν λόγω πάροχο καταλόγων και να απομονώνει τα δεδομένα των συνδρομητών του που έχουν εκδηλώσει τη βούλησή τους να ανακαλέσουν τη συγκατάθεσή τους για τη δημοσιοποίηση των επίμαχων δεδομένων.
- 84 Πράγματι, όταν, όπως εν προκειμένω, διάφοροι υπεύθυνοι της επεξεργασίας στηρίζονται σε μία και μόνη συγκατάθεση του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων για τον ίδιο σκοπό, αρκεί, για να ανακαλέσει το οικείο πρόσωπο την επίμαχη συγκατάθεση, να απευθυνθεί για τη ζητηθείσα ανάκληση σε οποιονδήποτε από τους υπευθύνους της επεξεργασίας οι οποίοι στηρίζονται στην ίδια συγκατάθεση.
- 85 Όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα του προβλεπόμενου στο άρθρο 7, παράγραφος 3, του ΓΚΠΔ δικαιώματος ανακλήσεως της συγκαταθέσεως καθώς και να διασφαλιστεί ότι η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων συνδέεται στενά με τον σκοπό για τον οποίο δόθηκε, ο υπεύθυνος επεξεργασίας από τον οποίον το υποκείμενο των δεδομένων απέσυρε τη συγκατάθεση για επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων οφείλει πράγματι να ενημερώσει για την απόσυρση αυτή κάθε πρόσωπο το οποίο του έχει διαβιβάσει τα δεδομένα καθώς και κάθε πρόσωπο στο οποίο έχει εκείνος, με τη σειρά του, διαβιβάσει τα δεδομένα. Οι υπεύθυνοι της επεξεργασίας που ενημερώθηκαν κατ' αυτόν τον τρόπο υπέχουν εν συνεχεία, με τη σειρά τους, την υποχρέωση να διαβιβάσουν τις πληροφορίες αυτές στους λοιπούς υπευθύνους επεξεργασίας στους οποίους γνωστοποίησαν τέτοια δεδομένα.
- 86 Συναφώς, πρέπει, καταρχάς, να επισημανθεί ότι μια τέτοια υποχρέωση ενημερώσεως αποσκοπεί στην πρόληψη κάθε ενδεχόμενης παραβάσεως των κανόνων που προβλέπει ο ΓΚΠΔ για τη διασφάλιση του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων και, επομένως, εντάσσεται στο πλαίσιο των κατάλληλων μέτρων, κατά την έννοια του άρθρου 24 του κανονισμού αυτού. Επιπλέον, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 68 των προτάσεών του, εντάσσεται επίσης στο πλαίσιο της απαιτήσεως του άρθρου 12, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού, κατά το οποίο ο υπεύθυνος της επεξεργασίας οφείλει να διευκολύνει την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχονται στο υποκείμενο των δεδομένων ιδίως από το άρθρο 17 του κανονισμού αυτού.
- 87 Περαιτέρω, διαπιστώνεται ότι η έλλειψη τέτοιας υποχρεώσεως ενημερώσεως του υπευθύνου της επεξεργασίας σχετικά με την ανάκληση της συγκαταθέσεως του υποκειμένου των δεδομένων θα μπορούσε να καταστήσει ιδιαιτέρως δυσχερή την ανάκληση της συγκαταθέσεως, δεδομένου ότι το εν λόγω πρόσωπο θα μπορούσε να θεωρήσει ότι υποχρεούνται να απευθυνθεί σε καθέναν από τους παρόχους ξεχωριστά. Μια τέτοια προσέγγιση θα ήταν, επομένως, αντίθετη προς το άρθρο 7, παράγραφος 3, του ΓΚΠΔ, κατά το οποίο η ανάκληση της συγκαταθέσεως για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να είναι εξίσου εύκολη με την παροχή της.

- 88 Τέλος, κατά τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 49 της παρούσας αποφάσεως, η κατά το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/58 συγκατάθεση δεόντως ενημερωμένου συνδρομητή για τη δημοσίευση σε δημόσιο κατάλογο των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν συναρτάται προς τον σκοπό της δημοσίευσής αυτής και, επομένως, καλύπτει κάθε μεταγενέστερη επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων από τρίτες επιχειρήσεις δραστηριοποιούμενες στην αγορά των καταλόγων, εφόσον η επίμαχη επεξεργασία επιδιώκει τον ίδιο σκοπό.
- 89 Επομένως, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 68 των προτάσεών του, εφόσον ένας πάροχος καταλόγων μπορεί να επικαλεστεί τη συγκατάθεση στην επεξεργασία δεδομένων την οποία ένας συνδρομητής έχει δώσει για τον σκοπό αυτό σε άλλον πάροχο ή στον δικό του πάροχο τηλεφωνικών υπηρεσιών, ο συνδρομητής πρέπει να έχει τη δυνατότητα, προκειμένου να ανακαλέσει τη συγκατάθεσή του, να απευθυνθεί σε οποιονδήποτε από τους παρόχους καταλόγου ή στον συγκεκριμένο πάροχο προκειμένου να επιτύχει τη διαγραφή των στοιχείων επικοινωνίας του από τους καταλόγους που δημοσίευσαν όλοι όσοι βασίστηκαν στην ίδια και αυτή συγκατάθεσή του.
- 90 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 5, παράγραφος 2, και το άρθρο 24 του ΓΚΠΔ έχουν την έννοια ότι εθνική εποπτική αρχή μπορεί να απαιτήσει από τον πάροχο καταλόγων, ως υπεύθυνο επεξεργασίας, να λάβει τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για την ενημέρωση των τρίτων υπευθύνων επεξεργασίας, ήτοι του παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών ο οποίος του γνωστοποίησε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του συνδρομητή του καθώς και των λοιπών παρόχων καταλόγων στους οποίους έχει προσκομίσει αυτά τα δεδομένα, για την ανάκληση της συγκαταθέσεως του εν λόγω συνδρομητή.

Επί του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

- 91 Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 17, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε εθνική εποπτική αρχή να διατάξει πάροχο καταλόγων, από τον οποίο ο συνδρομητής παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών ζήτησε να μη δημοσιεύει πλέον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν, να λάβει «εύλογα μέτρα», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, προκειμένου να ενημερώσει τους παρόχους μηχανών αναζήτησεως για την εν λόγω αίτηση διαγραφής των δεδομένων.
- 92 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 17, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ επιβάλλει στον υπεύθυνο επεξεργασίας ο οποίος έχει δημοσιοποιήσει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία και το κόστος εφαρμογής, να λάβει εύλογα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών μέτρων, για να ενημερώσει τους υπευθύνους επεξεργασίας που επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, ότι το υποκείμενο των δεδομένων ζήτησε τη διαγραφή από αυτούς τους υπευθύνους επεξεργασίας τυχόν συνδέσμων προς τα δεδομένα ή αντιγράφων ή αναπαραγωγών των εν λόγω δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.
- 93 Όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 66 του ΓΚΠΔ, σκοπός της υποχρεώσεως αυτής είναι η ενίσχυση του δικαιώματος στη λήθη στο διαδικτυακό περιβάλλον και, ως εκ τούτου, αφορά ειδικά τις πληροφορίες που διατίθενται στο διαδίκτυο από τους παρόχους μηχανών αναζήτησεως οι οποίοι επεξεργάζονται δεδομένα δημοσιευμένα στο διαδίκτυο.

94. Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η Proximus δημοσίευσε στον κατάλογό της τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του καταγγέλλοντος στην υπόθεση της κύριας δίκης και, ως εκ τούτου, ότι η εταιρία αυτή πρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνος επεξεργασίας ο οποίος δημοσιοποίησε τέτοια δεδομένα, κατά την έννοια του άρθρου 17, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ.
95. Επιπροσθέτως, υπενθυμίζεται αφενός ότι η δραστηριότητα μηχανής αναζήτησεως, η οποία συνίσταται στον εντοπισμό πληροφοριών που δημοσιεύουν ή αναρτούν στο διαδίκτυο τρίτοι, στην αυτόματη ευρετηρίασή τους, στην προσωρινή αποθήκευσή τους και, τελικώς, στη διάθεσή τους στους χρήστες του διαδικτύου με ορισμένη σειρά προτιμήσεως, πρέπει να χαρακτηρίζεται ως «επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 2, του ΓΚΠΔ, όταν οι εν λόγω πληροφορίες περιλαμβάνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, και, αφετέρου, ότι ο φορέας εκμεταλλεύσεως της μηχανής αναζήτησεως πρέπει να θεωρείται ως «υπεύθυνος» της εν λόγω επεξεργασίας κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 7, του ίδιου κανονισμού και, κατά συνέπεια, και του άρθρου 17, παράγραφος 2, αυτού [πρβλ. απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2019, GC κ.λπ. (Διαγραφή συνδέσμων προς ευαίσθητα δεδομένα), C-136/17, EU:C:2019:773, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
96. Ως εκ τούτου, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι υπεύθυνος επεξεργασίας όπως η Proximus υποχρεούται, δυνάμει του άρθρου 17, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ, να μεριμνά για τη λήψη εύλογων μέτρων προκειμένου να ενημερώνει τους παρόχους μηχανών αναζήτησεως σχετικά με την αίτηση που του απηύθυνε ο συνδρομητής παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών για τη διαγραφή των προσωπικών του δεδομένων. Τούτου δοθέντος, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 76 των προτάσεων του, προκειμένου να εκτιμηθεί ο εύλογος χαρακτήρας των μέτρων που λαμβάνει ο φορέας παροχής καταλόγων, το άρθρο 17, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ προβλέπει ότι η διαθέσιμη τεχνολογία και το κόστος εφαρμογής πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, η εκτίμηση δε αυτή επαφίεται κυρίως στην αρμόδια επί του θέματος αρχή και δύναται να αποτελέσει αντικείμενο δικαστικού ελέγχου.
97. Εν προκειμένω, από τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσε η ΑΠΔ, οι οποίες δεν αμφισβητήθηκαν επ' αυτού από τους λοιπούς μετέχοντες στην παρούσα διαδικασία, προκύπτει ότι, κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020, ο αριθμός των παρόχων μηχανών αναζήτησεως που δραστηριοποιούνται στο Βέλγιο ήταν περιορισμένος. Ειδικότερα, η Google κατείχε μερίδιο αγοράς κυμαινόμενο μεταξύ 90 % όσον αφορά τις έρευνες στους επιτραπέζιους υπολογιστές και 99 % όσον αφορά τις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στα smartphones και τις ταμπλέτες.
98. Επιπλέον, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 26 της παρούσας αποφάσεως, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι, κατόπιν αιτήματος του συνδρομητή περί μη συμπεριλήψεως των στοιχείων του στους καταλόγους του οικείου παρόχου, η Proximus απάντησε ότι όχι μόνο είχε απαλείψει τα επίμαχα στοιχεία από τους τηλεφωνικούς καταλόγους και από τις υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου, αλλά είχε επικοινωνήσει και με την Google προκειμένου να διαγραφούν οι σχετικοί σύνδεσμοι προς τον ιστότοπο της Proximus.
99. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 17, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει σε εθνική εποπτική αρχή να διατάζει πάροχο καταλόγων, από τον οποίο ο συνδρομητής παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών ζήτησε να μη δημοσιεύει πλέον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν, να λάβει «εύλογα μέτρα», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, προκειμένου να ενημερώσει τους παρόχους μηχανών αναζήτησεως για την εν λόγω αίτηση διαγραφής δεδομένων.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 100 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφασίζει:

- 1) Το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2002/58/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/136/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο στ', της οικείας οδηγίας και με το άρθρο 95 του κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/EK (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων),

έχει την έννοια ότι:

η «συγκατάθεση», κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 11, του κανονισμού 2016/679, του συνδρομητή παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών απαιτείται προκειμένου τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του εν λόγω συνδρομητή να περιλαμβάνονται στους καταλόγους που δημοσιεύονται από άλλους παρόχους και στις υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου που είναι διαθέσιμες στο κοινό, η επίμαχη δε συγκατάθεση μπορεί να δίδεται είτε στον προαναφερθέντα πάροχο είτε σε έναν από αυτούς τους παρόχους.

- 2) Το άρθρο 17 του κανονισμού 2016/679

έχει την έννοια ότι:

το αίτημα συνδρομητή περί διαγραφής των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν από τους καταλόγους καθώς και από τις υπηρεσίες πληροφοριών καταλόγου που είναι διαθέσιμες στο κοινό συνιστά χρήση του «δικαιώματος διαγραφής» κατά την έννοια του άρθρου αυτού.

- 3) Το άρθρο 5, παράγραφος 2, και το άρθρο 24 του κανονισμού 2016/679

έχουν την έννοια ότι:

εθνική εποπτική αρχή μπορεί να απαιτήσει από τον πάροχο καταλόγων και υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου που είναι διαθέσιμες στο κοινό, ως υπεύθυνο επεξεργασίας, να λάβει τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για την ενημέρωση των τρίτων υπευθύνων επεξεργασίας, ήτοι του παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών ο οποίος του γνωστοποίησε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα του συνδρομητή του καθώς και των λοιπών παρόχων καταλόγων και υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου στους

οποίους έχει προσκομίσει αυτά τα δεδομένα, για την ανάκληση της συγκαταθέσεως του εν λόγω συνδρομητή.

4) Το άρθρο 17, παράγραφος 2, του κανονισμού 2016/679

έχει την έννοια ότι:

δεν απαγορεύει σε εθνική εποπτική αρχή να διατάξει πάροχο καταλόγων και υπηρεσιών πληροφοριών καταλόγου που είναι διαθέσιμες στο κοινό, από τον οποίο ο συνδρομητής παρόχου τηλεφωνικών υπηρεσιών ζήτησε να μη δημοσιεύει πλέον τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που τον αφορούν, να λάβει «εύλογα μέτρα», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, προκειμένου να ενημερώσει τους παρόχους μηχανών αναζήτησεως για την εν λόγω αίτηση διαγραφής δεδομένων.

(υπογραφές)